

Polacy o wartości wykształcenia

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2024

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W skrócie

- Przekonanie o tym, że warto się kształcić, jest w Polsce powszechne. Wyraża je 88% badanych. Ponad połowa respondentów (54%) uważa, że dyplom wyższej uczelni ma dziś dużą wartość na rynku pracy, przeciwnego zdania jest 41% ankietowanych.
- Zdecydowana większość pytanym chciałaby, by ich dzieci ukończyły studia wyższe. Aspiracje z tym związane nieco częściej dotyczą córek (84% chciałoby dla nich co najmniej wyższego wykształcenia) niż synów (80%).
- Po okresie spadku atrakcyjności średniego wykształcenia zawodowego przybywa osób deklarujących, że chcieliby, aby ich syn lub córka osiągnęli taki rodzaj wykształcenia. Obecnie odsetek ankietowanych, którzy chcieliby dla swoich dzieci wykształcenia średniego zawodowego, jest najwyższy od lat 90. XX wieku – o takim wykształceniu dla córki myślałoby dziś 8% badanych, dla syna – 11%.

Jedną z istotnych zmian, jakie dokonały się wraz z transformacją ustrojową w Polsce, jest upowszechnienie się wyższego wykształcenia. Według danych OECD¹ z 2023 roku 38% osób w wieku od 24 do 64 lat ma w Polsce wyższe wykształcenie. Jednocześnie istnieje bardzo wyraźna luka edukacyjna związana z płcią – chłopcy wcześniej niż dziewczęta kończą edukację i nie podejmują wyższych studiów. Wykształcenie wyższe ma obecnie w Polsce 56% kobiet w wieku 25–34 lata i 37% mężczyzn w tym samym przedziale wiekowym². Wyższy poziom wykształcenia sprzyja większej aktywności zawodowej, lepszym perspektywom zawodowym i płacowym. Jednak wraz z upowszechnieniem wyższego wykształcenia jego ranga spadła i nie gwarantuje ono już osiągnięcia wysokiego statusu społecznego.

Kwestie dotyczące postrzeganej wartości wykształcenia i aspiracji z tym związanych poruszyliśmy w jednym z ostatnich badań CBOS³.

CZY WARTO SIĘ KSZTAŁCIĆ?

Ogromna większość badanych (88%) uważa, że warto się kształcić, w tym 53% deklaruje, że zdecydowanie warto to robić. Przekonanie o wartości wykształcenia było szczególnie silne w pierwszej dekadzie obecnego stulecia (co pokazują badania realizowane w latach 2002–2009). W kolejnej dekadzie nieco osłabło (co było widoczne szczególnie w badaniu z 2013 roku), choć nadal pozostaje ono dość powszechnie wyrażane.

¹ OECD, *Education at a Glance 2024*.

² Patrz: przypis 1.

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (414) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiadnym od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej (CAWI), do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiadnym od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 3 do 13 października 2024 roku na próbie liczącej 1025 osób (w tym: 59,9% metodą CAPI, 24,7% – CATI i 15,4% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcje wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

RYS. 1. Czy, Pana(i) zdaniem, warto obecnie w Polsce zdobywać wykształcenie, uczyć się, czy też nie warto?

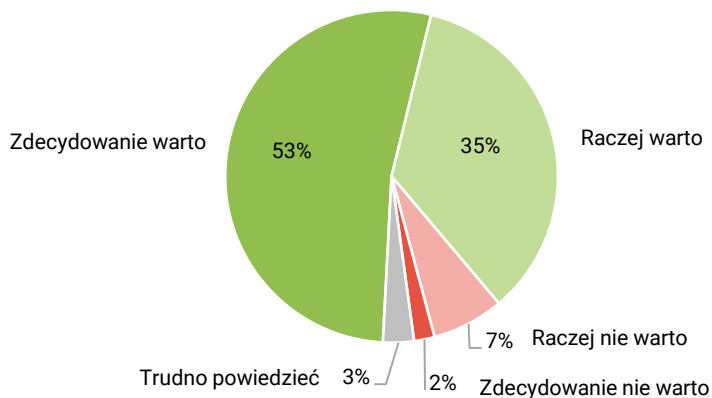

TABELA 1

Czy, Pana(i) zdaniem, warto obecnie w Polsce zdobywać wykształcenie, uczyć się, czy też nie warto?	Wskazania respondentów według terminów badań																	
	XI '93	X '02	IV '04	IV '07	IV '09	XI '09	VI '13	V '17	X '24									
	w procentach																	
Zdecydowanie warto	42	76	66	91	76	93	70	93	68	91	63	89	49	82	56	86	53	88
Raczej warto	34		25		17		23		23		26		33		30		35	
Raczej nie warto	16		5	7	4	5	4	5	6	7	8	10	13	16	8	11	7	9
Zdecydowanie nie warto	4	20	2		1		1		1		2		3		3		2	
Trudno powiedzieć	4		2		2		2		2		1		2		2		3	

O atrakcyjności wyższego wykształcenia świadczą też potencjalne aspiracje edukacyjne rodziców dotyczące dzieci. Zdecydowana większość badanych chciałaby, by ich dzieci ukończyły studia z dyplomem co najmniej inżyniera, licencjata lub magistra. Aspiracje z tym związane częściej odnoszą się do córek (84% respondentów chciałoby dla nich co najmniej wyższego wykształcenia) niż synów (80%).

W preferencjach dotyczących wykształcenia dzieci z biegiem czasu zachodzą interesujące zmiany. Po okresie spadku atrakcyjności średniego wykształcenia zawodowego przybywa osób deklarujących, że chcieliby, aby ich syn lub córka osiągnęli taki rodzaj wykształcenia. W 1993 roku takiego wykształcenia dla córki chciało 17% badanych, dla syna – 23%, a w pierwszej dekadzie obecnego stulecia – jedynie 3–4% w zależności od terminu badania. Równocześnie w latach 2004–2007 notowaliśmy najwyższe odsetki osób deklarujących, że pragnęliby dla dzieci wyższego wykształcenia ze stopniem co najmniej doktora (14–15% w odniesieniu do córki, zaś 14–18% w odniesieniu do syna). Można zatem powiedzieć, że aspiracje edukacyjne Polaków były wówczas największe. Obecnie odsetek respondentów, którzy chcieliby dla swoich dzieci wykształcenia średniego zawodowego, jest

najwyższy od lat 90. XX wieku – o takim wykształceniu dla córki myślałoby dziś 8% badanych, dla syna – 11%.

Warto zauważyć symptomy różnicowania się aspiracji edukacyjnych w zależności od płci. W większości poprzednich badań (z wyjątkiem roku 2013) odsetek osób preferujących uzyskanie wyższego wykształcenia przez syna i córkę był taki sam lub mieścił się w granicach błędu pomiaru. Obecnie po raz kolejny obserwujemy różnice w tym zakresie – wyższe wykształcenie jest bardziej pożądane w przypadku córek niż synów.

CBOS

**RYS. 2. Jakiego wykształcenia pragnął(ęła)by Pan(i) dla swoich dzieci, córki i syna?
Proszę odpowiedzieć niezależnie od tego, czy ma Pan(i) dzieci i w jakim są wieku.**

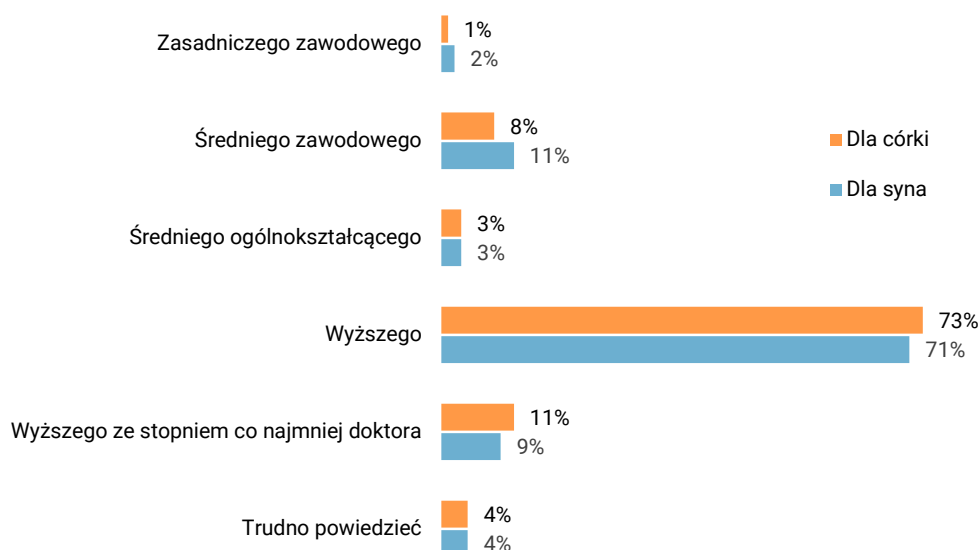

TABELA 2

Jakiego wykształcenia pragnął(ęła)by Pan(i) dla swoich dzieci, córki i syna? Proszę odpowiedzieć niezależnie od tego, czy ma Pan(i) dzieci i w jakim są wieku.	Deklaracje dotyczące wykształcenia dla:															
	córki								syna							
	'93	'96	'04	'07	'09	'13	'17	'24	'93	'96	'04	'07	'09	'13	'17	'24
	w procentach															
Podstawowe, gimnazjalne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zasadnicze zawodowe	2	2	1	1	1	2	2	1	4	3	1	1	1	2	2	2
Średnie zawodowe	17	12	3	3	3	5	5	8	23	15	4	3	4	9	6	11
Średnie ogólnokształcące	7	5	3	4	3	4	3	3	2	4	2	2	2	4	3	3
Policealne, pomaturalne	5	6	5	4	3	-	-	-	2	3	4	4	3	-	-	-
Wyższe	64	73	69	70	75	76	73	73	65	73	67	71	74	73	74	71
Wyższe ze stopniem co najmniej doktora	-	-	15	14	11	9	12	11	-	-	18	14	10	8	10	9
Trudno powiedzieć	5	2	4	4	4	4	4	4	4	2	4	5	6	4	5	4

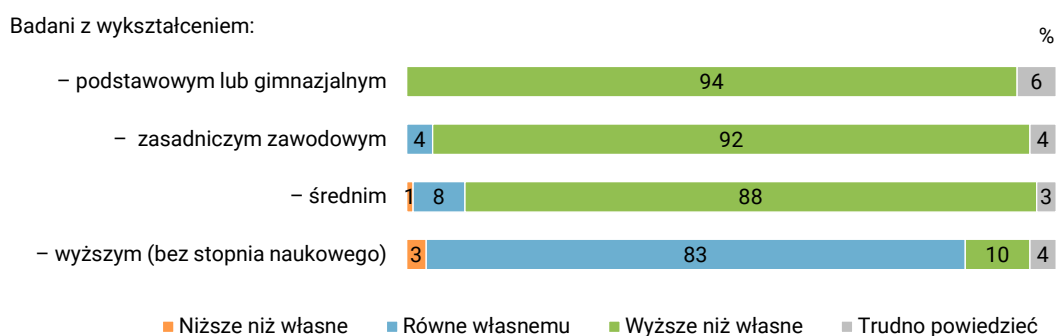
Do 2009 roku włącznie wśród odpowiedzi wprowadzone było rozróżnienie: wyższe wykształcenie licencjackie, inżynierskie oraz wyższe wykształcenie magisterskie. Od 2013 roku w pytaniu pomijane jest wykształcenie policealne, pomaturalne

Rzadko zdarzają się rozbieżności między wymarzonym wykształceniem córki i syna – tylko co dziesiąty badany (11%) wskazał na różny poziom wykształcenia w zależności od płci dziecka. Większość z tych osób (8% ogółu) wolałaby, aby to córka kształciła się dłużej.

Największe aspiracje, jeśli chodzi o poziom wykształcenia dla swoich dzieci, mają badani z wyższym wykształceniem – 93% z nich chciałoby wyższego wykształcenia dla córki, a 89% dla syna. Generalnie im wyższy poziom osiągniętego wykształcenia, tym częstsze preferowanie wyższego wykształcenia. Niemniej jednak także osoby, które zakończyły edukację na poziomie podstawowym/gimnazjalnym, w większości chciałyby wyższego wykształcenia dla swoich dzieci (62% dla córki, 58% dla syna – zob. tabele aneksowe 2 i 3). Ogólnie rzecz biorąc, stosunkowo niewiele osób, które nie osiągnęły wyższego wykształcenia, chciałoby, żeby ich dzieci zakończyły edukację na tym samym poziomie (lub niższym) co one. Co więcej, im niższy poziom wykształcenia badanych, tym częstsze pragnienie, aby dzieci miały wykształcenie wyższe niż oni sami. Świadomość wartości wykształcenia jest zatem powszechna.

CBOS

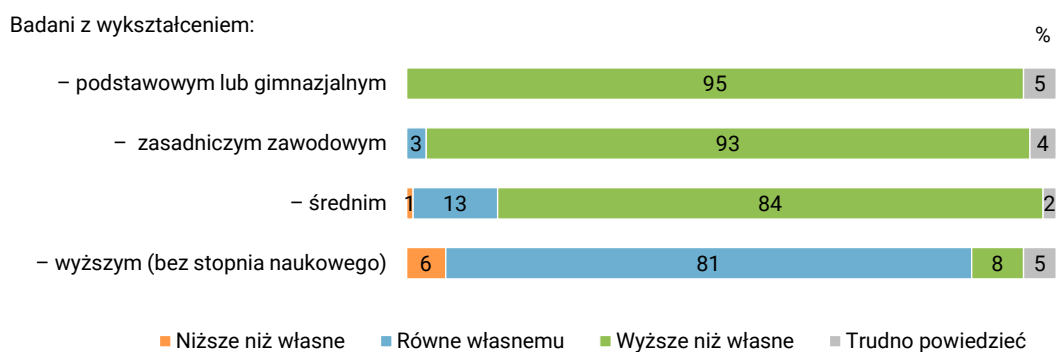
RYS. 3. Preferowane wykształcenie dla córki

Ze względu na małą liczebność pominięto osoby mające stopień naukowy co najmniej doktora

CBOS

RYS. 4. Preferowane wykształcenie dla syna

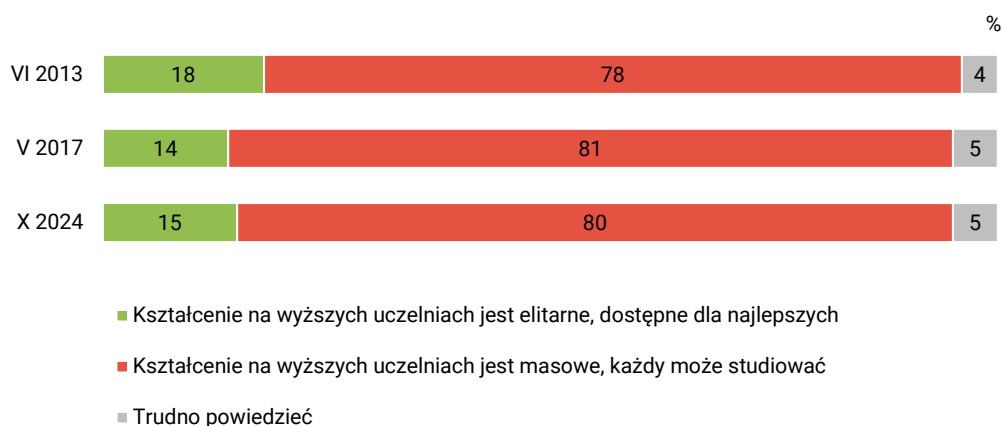
Ze względu na małą liczebność pominięto osoby mające stopień naukowy co najmniej doktora

WARTOŚĆ DYPLOMU

Utrzymuje się przekonanie, że obecnie kształcenie na wyższych uczelniach jest w Polsce masowe, a studiować może praktycznie każdy – w tegorocznym badaniu z opinią tą zgodziło się 80% ankietowanych. Pogląd, że studia wyższe dostępne są jedynie dla najzdolniejszych, wyraża tylko co siódmy respondent (15%).

CBOS

RYS. 5. Czy obecnie w Polsce kształcenie na wyższych uczelniach jest elitarne czy też masowe?

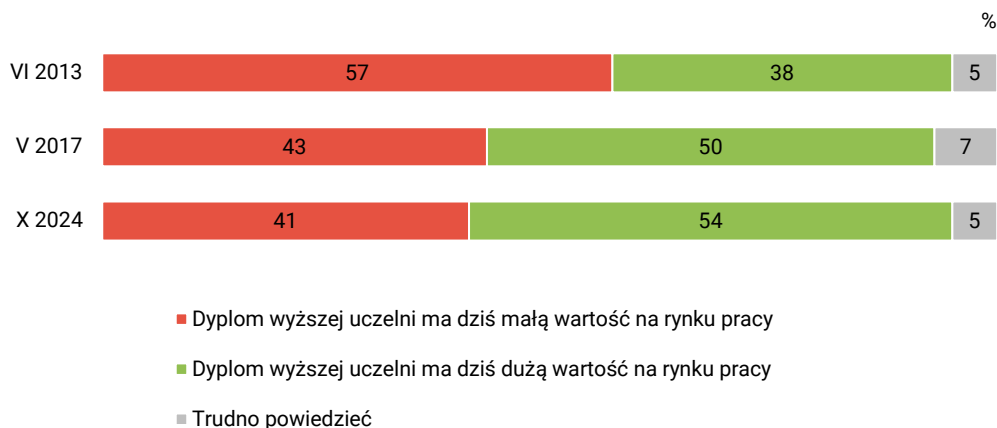
Badani odpowiadali na pytanie, posługując się 6-stopniową skalą, na rysunku przedstawiono odpowiedzi zrekodowane

Przekonanie, że uzyskanie wyższego wykształcenia w Polsce nie jest rzeczą trudną, dominuje we wszystkich grupach społeczno-demograficznych, a szczególnie często wyrażają je osoby, które same posiadają dyplom wyższej uczelni (88%) – zob. tabela aneksowa 4.

Mimo upowszechnienia wyższego wykształcenia, które sprawiło, że nie jest już ono postrzegane jako coś nobilitującego i elitarnego, w ocenie społecznej wykształcenie pozostaje jednym z trzech najważniejszych czynników wpływających na sukces zawodowy⁴. Zarazem nie słabnie przekonanie, że dyplom wyższej uczelni ma dużą wartość na rynku pracy. Wyraża je obecnie 54% badanych, o 4 punkty procentowe więcej niż w 2017 roku i aż o 16 punktów więcej niż w 2013 roku. Przeciwnego zdania jest obecnie 41% ankietowanych, o 2 punkty mniej niż siedem lat temu i o 16 punktów mniej niż jedenaście lat temu.

⁴ Zob. komunikat CBOS „O jakich zawodach dla swoich dzieci marzą Polacy?” październik 2024 (oprac. M. Bożewicz).

RYS. 6. Czy, ogólnie rzecz biorąc, dyplom wyższej uczelni ma dziś małą czy dużą wartość na rynku pracy?

Poczucie, że dyplom wyższej uczelni nie stanowi dziś dużej wartości na rynku pracy, stosunkowo często mają uczniowie i studenci (54%) oraz osoby w wieku 25–34 lata (53%), a więc znajdujące się często na początku kariery zawodowej. Tego zdania częściej niż inni są także pytani o wyższym statusie społeczno-ekonomicznym: badani, którzy sami mają wyższe wykształcenie (50%), o miesięcznych dochodach *per capita* od 6000 zł wzwyż (59%), a w grupach społeczno-zawodowych – przedstawiciele kadry kierowniczej i specjaliści (52%) oraz pracownicy administracyjno-biurowi (54%) – zob. tabela aneksowa 5.

Mogłoby się wydawać, że przekonanie o dostępności wyższego wykształcenia i jego masowości będzie sprzyjać postrzeganej dewaluacji jego znaczenia na rynku pracy, tymczasem jest odwrotnie. O ile badani dostrzegający upowszechnienie wyższego wykształcenia w większości potwierdzają jego wartość na rynku pracy, o tyle wśród uznających studia wyższe za elitarne przeważa opinia o ograniczonej przydatności dyplomu wyższej uczelni.

TABELA 3

Czy obecnie w Polsce:	Czy, ogólnie rzecz biorąc:		
	dplom wyższej uczelni ma dziś małą wartość na rynku pracy	dplom wyższej uczelni ma dziś dużą wartość na rynku pracy	Trudno powiedzieć
	w procentach		
– kształcenie na wyższych uczelniach jest elitarne, dostępne tylko dla najlepszych	52	46	2
– kształcenie na wyższych uczelniach jest masowe, każdy może studiować	39	57	3
Trudno powiedzieć	31	26	43

W ocenie społecznej wartość wykształcenia jest w zasadzie niekwestionowana. Zdecydowana większość badanych chciałaby, żeby ich dzieci uzyskały wyższe wykształcenie, choć w ostatnich latach wzrasta postrzegana atrakcyjność wykształcenia na poziomie średnim zawodowym. Co ciekawe, wyższe wykształcenie jest częściej preferowane dla córek niż dla synów, co wydaje się racjonalne, wzięwszy pod uwagę lukę płacową ze względu na płeć. Wyższe wykształcenie zwiększa bowiem szanse na osiągnięcie wyższych zarobków.

Upowszechnienie wyższego wykształcenia nie sprawia, że – w ocenie społecznej – dyplom wyższej uczelni stracił wartość na rynku pracy. Chociaż nie daje on gwarancji znalezienia dobrej pracy, to jego brak zmniejsza szanse na uzyskanie takiej pracy.

Opracowała

Beata Roguska